

Рибка чи вудка? Розмова про наукові гранти

ВІКТОРІЯ СЕМЕНОВА

6 ЛИСТОПАДА 2019

Пані Івона Бонк керує Центром наукових досліджень і міжнародної співпраці при Папському університеті Йоана Павла II у Кракові, де студентам і науковим працівникам допомагають скласти заявки на гранти. У розмові з «Вербумом» вона розповідає про те, чому від науковців дедалі частіше вимагають участі в грантових проєктах, чого така участь може навчити й на що варто звертати увагу, якщо ви хочете здобути фінансування для свого дослідження.

Ян Девідс де Хем, Натюрморт (фрагмент)

Останніми роками, затверджуючи на посаді наукового працівника або надаючи вчене звання, велику увагу звертають на очільництво чи принаймні участь у грантових науково-дослідних проєктах. Чому це так важливо?

Участь у науковому проєкті, а тим більше керування ним, сприяє зростанню професійної репутації особи. У таких обставинах стають зрозумілі її компетенції. Отримання гранту свідчить про те, що, по-перше, людина має глибокі знання. По-друге, може запропонувати щось інноваційне чи принаймні новий погляд на вже знану тему. По-третє, розуміє, які методи варто застосувати для дослідження та з якою метою, бачить загальну гіпотезу, конкретні завдання й орієнтовний результат. По-четверте, уміє планувати. Проєкти вимагають систематичності, адже обов'язковий елемент заявки на грант – це план, де описані конкретні дії: огляд наявних досліджень, розвідки джерельної бази, роботи в архівах, консультації зі спеціалістами галузі, перевірка зібраних матеріалів, формулювання висновків, підготовка до публікації.

Реалізовані проєкти, за підсумками яких виходять статті чи монографії, дозволяють побачити, як робота науковця впливає на його галузь і на інші дисципліни, на розвиток суспільства й

цивілізації. Для грантів усіх рівнів важливо, щоб результати досліджень були представлені на міжнародній арені. Наприклад, Національний центр науки прагне вивести польську науку поза локальний простір, вписати місцевих дослідників у світову наукову спільноту.

Що, окрім коштів на реалізацію ідеї, дає науковцеві грант?

Щонайменше впізнаваність, адже інформація про кожного, хто подає заявку на грант, потрапляє до електронного каталогу грантоотримувачів і до інших наукових баз. Таким чином навіть студент уже створює свою наукову біографію й показує, що професійно розвивається, має організаційні здібності, порадить собі у практичній діяльності, може підготувати публікацію. Для докторантів писання проєкту – це чудова школа, яка готує до систематичної праці над докторською.

Від написання грантових проєктів виграють усі: суспільство, наука й сам дослідник. Для польської науки гранти завжди були важливі, проте їхнє значення ще більше зросло у зв'язку з останніми змінами в законодавстві про вищу освіту. Від тих, хто претендує на звання професора, тепер виразніше вимагають проявлення організаторських здібностей у керуванні науковою групою в дослідному проєкті, найліпше міжнародному, який об'єднує учасників із різних країн та інституцій.

Багатьох лякає не так сама ідея гранту, як писання заявки та плану проєкту, збирання документації, заповнення безлічі документів...

Це зрозуміло. Тому на Заході добре зарекомендував себе тандемний формат, коли науковець, який продукує ідею, співпрацює з адміністративним менеджером, що піклується про формальності. Наш центр допомагає якраз із формальними питаннями: крок за кроком ми провадимо науковців лабіринтами електронного додатку, у якому вони вперше заповнюють формуляр заявки. Допомога потрібна передусім тому, що в таких додатках є багато мінливих адміністративних дрібничок – номерів, кодів, шифрів. Якби науковець заповнював усе сам, то лише змарнував би час, бо ж менеджер робить це значно швидше. Однак сутнісний бік проєкту – це відповідальність дослідника, адже лише він знає, чого хоче. Адміністратор тільки перевіряє, чи дотримано вимог і термінів конкретного гранту. Наприклад, для науковця публікація буде вінцем проєкту, тож він логічно запланує її насамкінець. Проте процес публікації статті – разом із перекладом, редагуванням, версткою – може забрати й пів року; і якщо тривалість гранту становить рік, то не можна планувати початок писання тексту на десятий місяць роботи, бо тоді не вдасться вписатись у часові рамки. Адміністратор також допомагає прорахувати кошторис і попереджає про формальності, пов'язані з купівлею техніки, книжок, білетів тощо.

У Радянському Союзі пошуку коштів на дослідження не дуже сприяли, і це, мабуть, багато кого знеохочувало продукувати ідеї. Чи сьогодняшня грантова система більше стимулює розвиток науковців?

Напевно ліпше дати вудку, ніж рибку. Якщо я сьогодні маю рибину, то що робитиму завтра, коли її з'їм? Хто дасть мені наступну? Якщо ж у мене є вудка, то, звісно, треба навчитися нею користуватися, знайти поманку й рибне місце, одне слово, підготуватися – але ці старання окупляться сторицею, і я ловитиму рибу щодня. Це хороша ілюстрація відходу від суто споживацького мислення.

Поза тим, написання проєкту – це ще й практичне життєве вміння. Пояснюючи суть грантових заявок, я вдаюся до аналогії з будівництвом дому, де про кожну цеглину слід подумати наперед: буде вона червона чи біла, ляже зверху чи знизу. Так само треба планувати етапи праці – коли закладаємо фундамент, а коли стелимо дах. Результатом будівництва такого проєкту-дому буде можливість у ньому оселитися.

Належить також пам'ятати, що гранти – це конкурсна система, де виграють найкращі: ті, хто має цікаву тему, може цікаво її викласти, аргументувати свої кроки й обґрунтувати витрати.

Чого чекають грантодавці від науковців? На що варто звернути увагу, аби збільшити шанси на отримання гранту?

Від дослідників чекають ретельного виконання поданого плану, популяризації результатів і розміщення інформації про грантодавця, якщо кошти були публічні. Що ж до шансів на отримання гранту, то насамперед важливо, щоб дослідницький проєкт був справді науковим, а не псевдонауковим. У випадку гуманітарних дисциплін ідеться про використання наукових джерел, літератури й архівних матеріалів, анкетування, застосування відповідної методології. Проєкт також мусить вирішально впливати на розвиток як рідної дисципліни науковця, так і, по можливості, на інші дисципліни. Тут важлива й широчина думки (чи може дослідник вийти за межі свого наукового поля), і її глибина (чи здатен побачити ще не відкриті сфери галузі, у якій працює).

Написання проєкту – це ще й практичне життєве вміння. Пояснюючи суть грантових заявок, я вдаюся до аналогії з будівництвом дому, де про кожну цеглину слід подумати наперед.

З одного боку, проєкт підкреслює особисті риси науковця, а з другого, змушує його вийти за межі власного індивідуалізму, створити ансамбль, де він буде авторитетом, ментором, диригентом і який під його керівництвом ефективно працюватиме, щоб відкрити щось нове. Групові проєкти загалом краще сприймаються, бо для них важливе вміння творити навколо себе наукову спільноту. Навіть докторанти, які одноосібно провадять дослідження та вправляються в самоорганізації, можуть у заявці на грант зазначити, що зараз працюють самі, але надалі планують розвинути деякі аспекти теми вже в ширшому науковому колі.

Значну роль відіграє не тільки тема та план її реалізації, а й науковий доробок. Я завжди підкреслюю, що в писанні грантових заявок скромність – тяжкий гріх. Обов'язково належить вказати усі статті, доповіді, участь у конференціях, семінарах, дискусіях, стипендіальних програмах, проєктах, навіть попередні наукові зацікавлення. Зрештою, кожен науковець щодо себе має бути скрупульозним і підтримувати належний порядок у документації, щоб у потрібний момент панічно не шукати інформації про власні наукові здобутки. Треба також залишити собі трохи часу, щоб спокійно переосмислити минулі наукові події й вибрати з них найважливіші в контексті даного гранту. Усе це пізніше оцінять рецензенти.

Якщо експерти схвалять проєкт, то можна отримати все необхідне. Для цього потрібно лише добре обґрунтувати, як вплине на наш результат те, про що просимо в заявці. Не можна писати, мовляв, поїду до Сполучених Штатів і з кимось там зустрінуся, бо тоді дістанемо передбачувану відповідь: «Грант – це не краєзнавча екскурсія». Сам науковець мусить бути певен, що його проєкт важливий, і вміти переконати інших.

Чи католицькі фонди видають гранти та, якщо так, чи лише католикам?

Є католицькі фонди – наприклад, «Реновабіс», «Допомога Церкві в потребі» («Kirche in Not»), «Фонд Йоана Павла II» – які фінансово підтримують наукову діяльність, зокрема молодих дослідників: надають стипендії, організують конференції, студентські обміни тощо. Вони виділяють також кошти на популяризаційні проєкти, які вважають важливими. Про цільову аудиторію цих фондів написано в їхніх статутах.

Про що варто пам'ятати католикам, які звертаються по гранти?

Треба розуміти, що кожен грант оцінюють спеціалісти. Так відбувається в Національному центрі науки, де перший етап розгляду – це перевірка формальностей. Другий етап – незалежне оцінювання суті, до якого залучені експерти з галузі; серед них чимало іноземних науковців, тому більшість заявок пишуть англійською. Рецензент має оцінити проєкт якомога об'єктивніше, хоча це й не завжди легко. Якщо цілі конкретного фонду не збігаються з

викладеними в заявці, він має право відмовити в наданні гранту.

З іншого боку, не можна вішати на себе ярликів. Насамперед до уваги беруть науковий контекст, а не лише віру. Наприклад, якщо в проєкті про значення католицької віри для середньовічної культури йдеться про контекст тих віків, панівну духовність, її вплив на тодішнє й сучасне суспільство, то це наукова праця. Тимчасом тема «Перегриннація ікони» науковою не буде. Науково ми подамо її, скажімо, так: «Перегриннація ікони як елемент традиції конкретного регіону».

Отже, формулюючи тему проєкту, необхідно пам'ятати про дослідний вимір. Тоді не виникатиме претензій, якщо у гранті відмовлять. Навіть ревним католикам потрібно усвідомлювати, що наука є для всіх і що вони пишуть не лише для таких самих католиків, а передусім для наукової спільноти.

ВІКТОРІЯ СЕМЕНОВА

6 ЛИСТОПАДА 2019